
Детето свидетел

Правни аспекти съгласно българското законодателство

Тази публикация се осъществява с финансовата подкрепа на програма „Превенция на престъпността и борба срещу нея” на Европейската комисия – ГД ”Правосъдие, свобода и сигурност” .
Цялата отговорност за съдържанието на публикацията се носи от нейните автори и не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския Съюз.

Адаптация на текста: Славейка Костадинова и Биляна Койчева

I. Правна намеса в случаите на престъпления срещу деца и насилие над деца.

1. Задължително ли е случаите на насилие над деца да се съобщават?

Насилието над деца е престъпление и следователно трябва да бъде съобщено в полицията, в прокуратурата и в отделите за закрила на детето (ОЗД).

В членове 7 и 8 от Закона за закрила на детето (ЗЗД) се регламентират задълженията за съдействие и задълженията на родителите и на лицата, които отглеждат и възпитават децата.

Всяко лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила е длъжно незабавно да уведоми дирекция "Социално подпомагане", Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи. Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна.

При постъпване на сигнал в Държавната агенция за закрила на детето, че дете се нуждае от закрила, председателят ѝ го препраща незабавно в отдел "Закрила на детето" в дирекция "Социално подпомагане" по настоящ адрес на детето.

При постъпване на информация, която се отнася до дейността на друга институция, се изпраща към нея по компетентност.

Централните и териториалните органи на изпълнителната власт и специализираните институции за деца са задължени своевременно да оказват съдействие и да предоставят информация на Държавната агенция за закрила на детето и дирекции "Социално подпомагане" при изпълнение на служебните им задължения при условия и по ред, определени в Закона за защита на личните данни.

Всеки родител, настойник, попечител или друго лице, което полага грижи за дете, може да иска и да получава съдействие от органите по Закона за закрила на детето.

Детето свидетел – правни аспекти, съгласно българското законодателство

Родителите, настойниците, попечителите или другите лица, които полагат грижи за дете, имат право да бъдат информирани и консултирани за всички мерки и действия, предприемани по този закон, с изключение на случаите по чл. 13, който предвижда, че всяко дете има право да бъде информирано и консултирано от органа за закрила на детето и без знанието на родителите му или на лицата, които полагат грижи за отглеждането и възпитанието му, ако това е необходимо с оглед защита по най-добър начин на неговите интереси и уведомяването им би засегнало тези интереси.

Родителите, настойниците, попечителите и другите лица, които полагат грижи за дете могат да искат промяна на мерките при изменение на обстоятелствата.

Родителите, настойниците, попечителите и другите лица, които полагат грижи за дете, са длъжни да го придружават на обществени места след 20,00 часа ако детето не е навършило 14-годишна възраст, съответно след 22,00 часа, ако детето е навършило 14, но не е навършило 18-годишна възраст. Ако не могат да го придружат, те са длъжни да осигурят пълнолетно дееспособно лице за негов придружител на обществени места след 22,00 ч. ако детето е навършило 14-, но не е навършило 18-годишна възраст.

В обществените места по чл. 56 ал. 6 от Закона за здравето /това са заведения за хранене и развлечения с нощен режим на работа, в които се допуска тютюнопушене без обособяване на самостоятелни помещения съгласно законовите изисквания/ не се разрешава присъствието на лица до 18-годишна възраст след 22,00 часа.

Родителите, настойниците, попечителите и другите лица, които полагат грижи за дете, са длъжни да изпълняват предприетите по Закона за закрила на детето мерки и да съдействат при осъществяването на дейностите по закрила на детето.

Родителите, настойниците, попечителите и другите лица, които полагат грижи за дете, удостоверяват качеството на придружителя на детето по ред, определен с Наредбата за специализирана закрила на децата на обществени места.

Родителите, настойниците, попечителите и другите лица, които полагат грижи за дете, са длъжни да не оставят без надзор и грижа децата до 12-годишна възраст, ако с това се създава опасност за тяхното физическо, психическо и нравствено развитие.

Родителите, настойниците, попечителите и другите лица, които полагат грижи за дете, са длъжни да не допускат участието му в реклами или други форми на търговски съобщения за генетично модифицирани храни.

Член 11 от Закона за закрила на детето осигурява закрилата срещу насилие.

Всяко дете има право на закрила:

- срещу въвличане в дейности, неблагоприятни за неговото физическо, психическо, нравствено и образователно развитие;
- срещу нарушаващите неговото достойнство методи на възпитание, физическо, психическо или друго насилие и форми на въздействие, противоречащи на неговите интереси;
- срещу използване на детето за просия, проституция, разпространяване на порнографски материали и получаване на неправомерни материални доходи, както и срещу сексуално насилие;
- срещу въвличане в политически, религиозни и синдикални дейности.

В новия чл. 11а от ЗЗД (ДВ бр. 14/2009) година е уредена закрилата на личността на детето по следния начин:

Сведения и данни за дете не се разгласяват без съгласието на неговите родители или законни представители освен в случаите, когато стане известно, че дете се нуждае от закрила. Тогава лицето е длъжно незабавно да уведоми дирекция "Социално подпомагане", Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

В случаите, когато спрямо дете е предприета мярка за закрила, не могат да бъдат разгласявани сведения и данни за детето без писмено становище на органа за закрила, предприел мярката.

Когато детето е навършило 14 години, се взема и неговото съгласие за разгласяване на сведения и данни.

2. Къде може да се съобщава за насилие над дете

За насилието се уведомява полицията, прокуратурата и отделите за закрила на детето.

3. Какво се случва, когато се съобщи за насилие над дете? Какви са правните процедури?

Прави се проверка и в случай на основание /законен повод/ и достатъчно данни, се започва наказателно преследване по смисъла на Наказателно-процесуалния кодекс – образува се досъдебно производство.

В Закона за закрила на детето е предвидено настаняване на детето извън семейството, ако детето е жертва на насилие в семейството и съществува сериозна опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, нравствено, интелектуално и социално развитие (чл. 25 ал. 1 т. 4).

Настаняването на дете в семейство на роднини или близки, както и настаняването на дете за отглеждане в приемно семейство, социална услуга-резидентен тип или специализирана институция се извършва по съдебен ред /със съдебно решение/. До произнасяне на съда дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето извършва временно настаняване по административен ред.

Искането за такива мерки се прави от съответната дирекция "Социално подпомагане", прокурора или родителя пред Районния съд.

Настаняването на дете в семейство на роднини или близки, в приемно семейство, социална услуга –резидентен тип или в специализирана институция се извършва със заповед на директора на дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето.

В едномесечен срок от издаването на такава заповед, дирекция "Социално подпомагане" прави искане до Районния съд по настоящия адрес на детето при спешни мерки и по настоящия адрес на родителите – във всички останали случаи за настаняване по съдебен ред.

В случаите на настаняване в семейство на роднини или близки се взема съгласието на лицето, при което ще бъде настанено детето и се проучва неговата годност. Съгласието на приемащото лице се изразява с декларация по образец.

В случаите на настаняване в приемно семейство настаняването се извършва след проверка относно годността на лицата, кандидатстващи за приемно семейство. След настаняване по административен ред се сключва договор между директора на дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на приемното семейство и приемното семейство.

Актовете на директора на дирекция "Социално подпомагане" се издават и обжалват по реда на Административно-процесуалния кодекс.

Исканията за настаняване на дете в семейство на роднини или близки, в приемно семейство, социални услуги-резидентен тип и в специализирана институция са подсъдни на районния съд по настоящия адрес на детето.

В това съдебно производство съдът може да събира доказателства по своя инициатива.

Съдът разглежда незабавно искането в открито заседание с участието на органите или лицата, направили искането и с участието на детето при спазване разпоредбата на чл. 15 от Закона за закрила на детето.

Съдът се произнася в едномесечен срок с решение, което се обявява на страните и се изпълнява незабавно.

Решението подлежи на обжалване пред окръжния съд в седемдневен срок. В случай на подадена жалба или протест съдът насрочва дата за разглеждане на делото в срок не по-дълъг от седем дни. Окръжният съд се произнася с решение, което е окончателно. Съдът може да промени постановената мярка, ако това е в интерес на детето.

Настаняването извън семейството се прекратява в следните случаи:

1. при разваляне на договора;
2. с изтичане на срока;
3. при взаимно съгласие на страните по договора;
4. с осиновяването на детето;
5. с навършването на пълнолетие от детето, а ако учи- до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст;
6. с отпадане на основанията, които налагат настаняването;
7. при смърт на съпрузите или на лицето от приемното семейство;
8. при промяна на мярката за закрила;
9. при промяна в обстоятелствата, свързани с детето, ако е в негов интерес;
10. при смърт на лицето/лицата от семейството на роднини или близки;
11. при смърт на детето.

Настаняването се прекратява от районния съд по искане на приемното семейство, на семейството на роднини или близки, на дирекция "Социално подпомагане", на

родителите на детето или на прокурора, освен в случаите по т. 4, 5, 7, 10 и 11, изброени по-горе.

Прекратяване на настаняването може да се извърши временно от дирекция "Социално подпомагане" до произнасянето на съда. В този случай дирекция "Социално подпомагане" може да вземе решение относно бъдещото отглеждане и възпитание на детето или да приеме друга временна мярка за закрила, ако по този начин се осигурява най-добрият интерес на детето.

Решението на районния съд може да се обжалва пред окръжния съд. Обжалването не спира изпълнението. Решението на окръжния съд е окончателно и не подлежи на касационно обжалване.

Решението за прекратяване на настаняването се изпълнява по административен ред.

Предоставянето на полицейска закрила на дете се осъществява от специализираните органи на Министерството на вътрешните работи.

Полицейската закрила е спешна мярка, която се взема, когато:

1. детето е обект на престъпления или има непосредствена опасност за живота или здравето му, както и когато има опасност то да се окаже въввлечено в престъпление;
2. детето е изгубено или е в безпомощно състояние;
3. детето е останало без надзор.

Специализираните органи на Министерството на вътрешните работи могат:

1. да настанят детето в специални помещения, като не се допуска контакт с лица, общуването с които може да има вредно въздействие върху него;
2. да настанят детето в специализирани институции или социални услуги-резидентен тип, като при необходимост му бъде осигурена охрана;
3. да върнат детето при родителите му или лицата, които полагат грижи за детето.

Специализираните органи на МВР запознават и обясняват на детето по разбираем за него начин предприетите мерки и основанието за тях.

Те могат да извършват проверки при получаване на информация и сигнали за наличие на обстоятелствата, изискващи предоставянето на полицейска закрила.

Полицейските органи, предприели закрилата, уведомяват незабавно:

Детето свидетел – правни аспекти, съгласно българското законодателство

1. родителите на детето, настойниците, попечителите или лицата, които полагат грижи за детето;
2. дирекция "Социално подпомагане", в чийто район е предприета закрилата;
3. дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето;
4. прокуратурата;
5. областната дирекция на Министерство на вътрешните работи по настоящия адрес на детето.

Детето остава под полицейска закрила за срок не по-дълъг от 48 часа.

Условията и редът за прилагане на мерките за закрила на детето се уреждат с Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето.

Закрила на дете се предоставя след оценка на постъпил сигнал в дирекция "Социално подпомагане".

Сигналът може да бъде подаден от самото дете, родителите, физически лица, държавни органи или други юридически лица.

Сигналът може да постъпи в дирекция "Социално подпомагане" писмено, устно или чрез активно набиране на информация от социалните работници в дирекцията.

Писмено постъпилият сигнал се завежда в дневник за регистриране.

Устно постъпилият сигнал се описва във формуляр, след което също се завежда в дневника.

Активно набиране на информация се осъществява чрез проучване състоянието на децата и семействата в общината.

Анонимни сигнали не се разглеждат, освен в случаите, отнасящи се до насилие над дете, или по преценка на директора на дирекция "Социално подпомагане".

Сигнал по въпрос, който се отнася до дейността на друга институция, се изпраща към нея по компетентност.

При постъпване на сигнал за нарушаване правата на дете в органите за закрила на детето: председателя на Държавната агенция за закрила на детето и администрацията, която го подпомага при осъществяване на неговите правомощия, дирекции "Социално подпомагане", министъра на труда и социалната политика, министъра на вътрешните работи, министъра на образованието и науката, министъра на правосъдието, министъра на външните работи, министъра на културата, министъра на здравеопазването и

кметовете на общини, сигналът се изпраща незабавно в дирекция "Социално подпомагане" по настоящ адрес на детето.

Директорът на дирекция "Социално подпомагане" съвместно с началника на регионалния инспекторат по образованието и директора на регионалната здравна инспекция предоставят писмено информация на всички държавни, общински и частни училища, детски градини и ясли, обслужващи звена, специализирани институции, лечебни заведения и общопрактикуващи лекари за телефон и адрес за уведомяване.

Социалният работник извършва проучване и оценка на сигнала, като събира необходимата информация от семейството, детето, училището, детската ясла и градина, специализираната институция, роднини, близки, съседы, друга дирекция "Социално подпомагане", личен лекар и от други източници при необходимост.

Социалният работник в дирекция "Социално подпомагане" след извършване на проучване и оценка на сигнала и при установяване на риск за детето открива случай.

Срокът за събиране на първоначална информация и оценяване по сигнала е 10 дни от получаването му в дирекция "Социално подпомагане".

Срокът за оценяване по случая е 4 седмици от получаването на сигнала в дирекция "Социално подпомагане".

Въз основа на направената оценка социалният работник изготвя план за действие, който включва дългосрочна цел и краткосрочни цели, дейности за тяхното постигане и мерки за закрила.

Планът за действие се съгласува с родителите на детето, с настойника, с попечителя или с лицето, полагащо грижи за детето, ако това не противоречи на интересите на детето и не нарушава правата му.

Социалният работник организира периодично срещи за преглед на оценката и изпълнението на плана за действие с всички заинтересувани страни.

Социалният работник открива досие на детето, в което се прилагат събраните по случая информация, документи и формуляри.

Целта на мерките за закрила в семейна среда е да бъдат подпомогнати детето и семейството в зависимост от възможностите за отглеждане и възпитание на детето.

При отказ за сътрудничество от страна на родител, настойник или попечител или на лицето, което полага грижи за детето, по предложение на социалния работник,

водещ случая, директорът на дирекция "Социално подпомагане" издава задължително предписание. Задължителното предписание се обжалва по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

Дирекция "Социално подпомагане" предоставя на детето, родителите, настойниците и попечителите или на лицата, полагащи грижи за детето:

1. информация за социалните услуги за деца и семейства на територията на областта съобразно потребностите на детето и изготвения план за действие;
2. списък на доставчиците на съответната социална услуга;

Родителите или лицата, полагащи грижи за детето, както и децата се насърчават за активно участие в избора на социалните услуги.

При определяне на необходимостта от ползване на социални услуги първостепенно значение имат висшите интереси на детето.

При постигане на съгласие за предоставяне на социални услуги и избор на доставчика на социалната услуга между дирекция "Социално подпомагане" и родителите на детето или настойниците и попечителите те подават писмена молба до директора на дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето.

Дирекция "Социално подпомагане" дава направление до доставчика на социалната услуга.

Социални услуги по избор на потребителя на социални услуги без направление от дирекция "Социално подпомагане" могат да се предоставят, като се заплащат по договаряне с доставчика на социални услуги.

В случаите, при които:

1. не може да се постигне контакт или няма заявено желание от страна на родителите, попечителите, настойниците или лицата, които полагат грижи за детето, ползването на социални услуги се извършва въз основа на заповед на директора на дирекция "Социално подпомагане";
2. се предоставя закрила на деца, пострадали от насилие или жертви на трафик, директорът на дирекция "Социално подпомагане" издава заповед за настаняване в

кризисен център и/или ползване на други форми на социални услуги и издава задължително предписание на родителите с оглед защита на правата на децата;

3. се ползва заместваща приемна грижа, дирекция "Социално подпомагане" дава направление след изричното определяне на възможност за ползване на този вид услуга в административната заповед и/или в съдебното решение за настаняване на детето извън семейството.

Кметът на общината договаря с други доставчици на социални услуги одобрените с общинската програма социални услуги за деца чрез сключването на договори.

Настаняването на детето извън семейството се налага като мярка за закрила след изчерпване на всички възможности за закрила в семейството, освен в случаите, когато се налага спешното му извеждане.

При предприемане на настаняване на детето извън семейството се проучва възможността за настаняване в семейство на роднини или близки.

Дирекция "Социално подпомагане" подготвя становище за годността на близките или роднините да отглеждат детето.

Дирекция "Социално подпомагане" и доставчиците на социални услуги организират самостоятелно и/или съвместно консултации и обучение на кандидатите за осиновители и на осиновителите.

Дирекция "Социално подпомагане" осигурява наблюдение за проследяване на адаптацията и развитието на детето в следосиновителния период в срок две години от датата на осиновяването. Наблюдението се извършва върху отглеждането на детето и спазването на неговите права и законни интереси.

Първото посещение се осъществява не по-късно от една седмица след постъпване на информация в дирекция "Социално подпомагане", че детето е осиновено.

Посещенията в тази връзка се осъществяват не по-малко от четири пъти.

За всяко посещение се изготвя доклад.

За това наблюдение до 31 декември на съответната година се изготвят годишни доклади от дирекция "Социално подпомагане", които се предоставят на регионалната дирекция за социално подпомагане.

Детето се настанява в приемно семейство с решение на съда или със заповед на директора на дирекция "Социално подпомагане" като мярка за закрила съобразно изготвения план за действие.

Настаняването на детето в специализирана институция се предприема като крайна мярка за закрила след изчерпване на възможностите за отглеждане от роднини или близки, осиновяване и при липса на подходящо приемно семейство, освен в случаите на спешно настаняване.

При осъществяване на текущата практическа дейност по закрила на детето социалният работник информира по подходящ начин родителите и детето за правата и задълженията им.

Органите на изпълнителната власт при осъществяване на държавната политика за закрила на детето според своите правомощия разработват програма за информиране на децата и родителите относно техните права и задължения.

Председателят на Държавната агенция за закрила на детето координира действията на органите на изпълнителната власт при изпълнение на задълженията им.

При осъществяване на държавната политика органите на изпълнителната власт според своите правомощия предприемат превантивни мерки за сигурност и защита на детето с цел да се предотврати попадането на детето в риск. Председателят на Държавната агенция за закрила на детето координира и тези действия на органите на изпълнителната власт при изпълнение на задълженията им.

Дирекция "Социално подпомагане" осигурява правна помощ на детето и родителите, настойниците, попечителите или лицата, които полагат грижи за детето, като дава съвети и консултации по въпроси, свързани с правата на детето.

Дирекция "Социално подпомагане" осигурява специални грижи за децата с увреждания, като консултира предприеманите действия съвместно с лекар, психолог, педагог или други специалисти при необходимост съобразно увреждането на детето.

Здравните заведения и органите, извършващи експертиза на работоспособността, уведомяват дирекция "Социално подпомагане" за дете в риск в 3-дневен срок от раждането на детето или от констатирането на увреждането.

Спешното настаняване извън семейството се предприема в случаите, когато има опасност за здравето и живота на детето.

Настаняването се извършва незабавно след получаването на сигнала със заповед на директора на дирекция "Социално подпомагане".

При спешно настаняване извън семейството проучването започва незабавно и се извършва в срок до 10 дни от издаване на заповедта.

При необходимост от промяна на мярката за закрила или прекратяване на настаняването директорът на дирекция "Социално подпомагане" издава нова заповед.

В България е приет също и Закон за защита от домашно насилие, който урежда правата на лицата, пострадали от домашно насилие, мерките за защита и реда за тяхното налагане.

Отговорността по този закон не изключва гражданската, административнонаказателната и наказателната отговорност на извършителя.

За домашно насилие се определя всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършено спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство. За психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие.

Защита по този закон може да търси всяко лице, пострадало от домашно насилие, извършено от:

1. съпруг или бивш съпруг;
2. лице, с което се намира или е било във фактическо съпружеско съжителство;

Детето свидетел – правни аспекти, съгласно българското законодателство

3. лице, от което има дете;
4. възходящ;
5. низходящ;
6. лице, с което се намира в родство по сребрена линия до четвърта степен включително / като пояснение следва да се посочи, че тук влизат братя и сестри, първи братовчеди, както и племенници с лели, чичовци, вуйчовци и т.н./;
7. лице, с което се намира или е било в родство по сватовство до трета степен включително;
8. настойник, попечител или приеман родител;
9. възходящ или низходящ на лицето, с което се намира във фактическо съпружеско съжителство;
10. лице, с което родителят се намира или е бил във фактическо съпружеско съжителство;

В случай на домашно насилие пострадалото лице има право да се обърне към съда за защита.

В случаите, когато са налице данни за опасност за живота или здравето на пострадалото лице, то може да подаде молба до органите на Министерството на вътрешните работи за предприемане на мерки съгласно Закона за Министерството на вътрешните работи. В случаите на домашно насилие копие от протокола за предупреждение се предоставя от органите на МВР на пострадалото лице при поискване

По искане на пострадалото лице всеки лекар е длъжен да издаде документ, в който писмено да удостовери констатираните от него увреждания или следи от насилие.

Защитата от домашното насилие се осъществява чрез:

1. задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие;
2. отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда;

Детето свидетел – правни аспекти, съгласно българското законодателство

3. забрана на извършителя да приближава пострадалото лице, жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдих на пострадалото лице при условия и срок, определени от съда;

4. временно определяне местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието, при условия и срок, определени от съда, ако това не противоречи на интересите на детето;

5. задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми;

6. насочване на пострадалите лица към програми за възстановяване

Мерките по т. 2, 3 и 4 се налагат за срок от 3 до 18 месеца. Във всички случаи съдът налага на извършителя и глоба в размер от 200 до 1 000 лв.

Компетентен да наложи мярка за защита от домашно насилие е районният съд по постоянния или настоящия адрес на пострадалото лице.

Производството по издаване на заповедта може да се образува по:

1. молба на пострадалото лице, включително ако е навършило 14-годишна възраст или е поставено под ограничено запрещение;

2. брат, сестра или лице, което в родство по права линия с пострадалото лице;

3. настойника или попечителя на пострадалото лице;

4. директора на дирекция „Социално подпомагане”, когато пострадалото лице е непълнолетно, поставено е под запрещение или е с увреждания;

Молбата е писмена и съдържа:

1. имената, адреса и единния граждански номер на молителя, адреса на дирекция „Социално подпомагане”; в случай че пострадалото лице не може или не желае да разкрие постоянния или настоящия си адрес, то може да посочи друг адрес;

2. имената и настоящия адрес на извършителя или друг адрес, на който може да бъде призван, включително телефон и факс;

3. данни за семейната, родствената или фактичката връзка между пострадалото лице и извършителя;

4. датата, мястото, начина и други факти и обстоятелства за извършеното домашно насилие;

5. подпис;

Към молбата, подадена от пострадалото лице, се прилага и декларация от молителя за извършеното насилие.

Молбата се подава в срок до един месец от акта на домашно насилие, завежда се в специален регистър и се разпределя в деня на постъпването.

При подаване на молбата не се внася държавна такса. При издаване на заповедта съдът възлага държавната такса и разноските по делото на извършителя на домашното насилие.

При отказ за издаване на заповед или при отмяна на заповедта, държавната такса и разноските по делото се заплащат от молителя, освен когато молбата е за защита на лица, които не са навършили 18-годишна възраст, както и на лица, поставени под запрещение или лица с увреждания.

4. Съобразена ли е конкретната ситуация с възрастта на детето?

Съгласно Закона за закрила на детето във всяко административно или съдебно производство, по което се засягат права или интереси на дете, то задължително се изслушва, ако е навършило 10-годишна възраст, освен ако това би навредило на неговите интереси – чл. 15 ал. 1.

Когато детето не е навършило 10-годишна възраст, то може да бъде изслушано в зависимост от степента на неговото развитие. Решението за изслушване се мотивира.

Преди изслушването на детето съдът или административният орган трябва:

1. да осигури необходимата информация, която да помогне на детето да формира мнението си;

2. да уведоми детето за евентуалните последици от неговите желания, от поддържаното от него мнение, както и за всяко решение на съдебния или административен орган.

Детето свидетел – правни аспекти, съгласно българското законодателство

Във всички случаи изслушване и консултирането на детето става в подходяща обстановка и в присъствието на социален работник от дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето, а при необходимост - и в присъствието на друг подходящ специалист.

Съдът или административният орган разпорежда изслушването да се извършва и в присъствието на родител, настойник, попечител, друго лице, което полага грижи за детето или друг близък, когото детето познава, с изключение на случаите, когато това не отговаря на интереса на детето.

При всяко дело съдът или административният орган уведомява дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето, като за уведомлението от съда се прилагат разпоредбите на Гражданския процесуален кодекс, а за уведомлението от административния орган се прилагат разпоредбите на Административнопроцесуалния кодекс. Дирекция "Социално подпомагане" изпраща представител, който изразява становище, а при невъзможност предоставя доклад.

Дирекция "Социално подпомагане" може да представлява детето в случаите, предвидени в закон.

Детето има право на правна помощ и жалба във всички производства, засягащи негови права или интереси.

II. Разпити при наказателни производства

Какво гласи законодателството за провеждането на разпит на деца? Каква е практиката?

1. В Наказателно-процесуалния кодекс има ли разпоредби, които се отнасят конкретно до детето свидетел/жертва?

Да, има.

Съгласно член 140 от Наказателно-процесуалния кодекс, малолетният свидетел се разпитва в присъствието на педагог или психолог, а когато е необходимо, и в присъствието на родителя или настойника.

Непълнолетният свидетел се разпитва в присъствието на педагог или психолог, а когато е необходимо, и в присъствието на родителя или настойника, ако съответният орган намери това за необходимо.

С разрешение на органа, който извършва разпита, присъстващите лица – педагог, психолог, родител или настойник могат да задават въпроси на свидетеля.

Органът, който извършва разпита, разяснява на малолетния свидетел необходимостта да даде правдиви показания, без да му отправя предупреждения за отговорност (както се процедира с другите свидетели, които са пълнолетни лица). Разпит на малолетен и непълнолетен свидетел в страната може да се извършва при необходимост и чрез видеоконференция.

Вижте също раздел I т. 4.

2. Различава ли се правния статут на децата, които са жертви от този на децата, които са само свидетели на престъпление?

Разликата се състои в това, че в първия случай детето (чрез своите родители, настойници, попечители) може да участва в наказателното производство като частен обвинител, граждански ищец или частен тъжител. На детето трябва да бъдат признати съответните специални права.

Няма разлика по отношение на начина на провеждане на разпита.

3. Къде се провежда разпита на детето?

Разпит на дете свидетел/жертва на престъпление се провежда по правило в полицията, следствената служба, прокуратурата или съда. Може да се поиска провеждането на разпита на друго място.

При необходимост, съдебното заседание или отделното съдебно действие, включително разпитът на детето може да се проведе извън сградата на съда. Решението се взема по преценка на съда.

4. Колко разпита се провеждат?

Разпит се провежда както в рамките на досъдебното производство и пред съда, като не е уредена нормативно бройката на разпитите.

5. Кой провежда разпита? Кой го ръководи по закон?

Разпитът се провежда от органа, който по закон ръководи съответната фаза на наказателното производство: разследващ полицай, следовател, прокурор или съдия.

6. Кой присъства задължително (без присъствието на когото, разпитът не може да се проведе)? Могат ли да присъстват родителите? Имат ли право родителите да откажат детето им да бъде разпитвано? Каква е правната процедура при отказ на родителите детето им да бъде разпитвано?

Малолетен свидетел се разпитва в присъствието на педагог или психолог, а когато е необходимо, и в присъствието на родителя или настойника.

Непълнолетен свидетел се разпитва в присъствието на педагог или психолог, а когато е необходимо, и в присъствието на родителя или настойника ако съответният орган намери това за необходимо.

С разрешение на органа, който извършва разпита, присъстващите лица – педагог, психолог, родител или настойник могат да задават въпроси на свидетеля.

Тайната на информацията също е уредена – чл. 16 от Закона за закрила на детето. Цялата информация, получена по време на административен или съдебен процес, която засяга детето не може да бъде разгласявана без съгласието на родителите или законните представители, а когато детето е навършило 10-годишна възраст – без съгласието на детето. Съдът може да разреши на органите по този закон ползване на тези сведения, ако това се налага от интересите на детето и за предприемане на мерки в негова защита.

7. Каква е системата за записване на разпита? Дали винаги е в писмен вид или има възможност за звукозапис?

Съгласно Наказателно-процесуалния кодекс за всяко действие по разследване и съдебно следствено действие се съставя протокол на мястото, където то е извършено, включително и за проведения разпит.

В протокола се посочват: датата и мястото на действията по разследване и съдебните следствени действия; времето, когато са започнали и завършили; лицата, които са участвали; направените искания, бележки и възражения; извършените действия в тяхната последователност и събраните доказателства. Протоколът се подписва от органа, извършил действието, както и от други участници в наказателното производство в случаите, предвидени в Наказателно-процесуалния кодекс.

В протокола за разпит на свидетели се посочват данните за самоличността му - трите имена, дата и място на раждане, гражданство, националност, образование, семейно положение, занятие, месторабота и длъжност, местоживеене, съдимост и

други, които могат да имат значение за делото. Когато се разпитва свидетел с тайна самоличност, данните за самоличността не се вписват в протокола.

Обясненията и показанията се записват в първо лице, по възможност дословно. Когато е необходимо, въпросите и отговорите се записват отделно. Разпитаният може, ако поиска, да изложи собственоръчно обясненията или показанията, които е дал устно. В този случай органът на досъдебното производство може да задава допълнителни въпроси.

По искане на разпитания или по почин на органа на досъдебното производство може да се изготви звукозапис, за което разпитаният се уведомява до започване на разпита.

Звукозапис на част от разпита или повтаряне специално за звукозаписа на част от разпита не се допуска.

След завършване на разпита звукозаписът се възпроизвежда изцяло на разпитания. Допълнителните обяснения и показания също се отразяват в звукозаписа.

Звукозаписът завършва със заявление на разпитания, че той правилно отразява дадените обяснения и показания.

Органът на досъдебното производство съставя протокол за разпит и когато има звукозапис.

Протоколът съдържа: основните обстоятелства на разпита, решението да се изготви звукозапис; уведомяването на разпитания за звукозаписа; бележки на разпитания във връзка със звукозаписа; възпроизвеждането на звукозаписа пред разпитания и заявлението на органа на досъдебното производство и разпитания за правилността на звукозаписа

Звукозаписът се прилага към протокола, след като се запечата с бележка, в която се посочват: органът, извършил разпита, делото, името на разпитания и датата на разпита. Бележката се подписва от органа на досъдебното производство и от разпитания.

Разпечатването на звукозаписа за нуждите на разследването се допуска само с разрешение на прокурора и в присъствието на разпитания. При прослушването на звукозаписа присъства и разпитаният.

Възможно е също да се изготви и видеозапис, като за него се прилагат всички изисквания, които се отнасят до изготвянето на звукозапис.

В рамките на съдебното производство свидетелите се отстраняват от съдебната зала до разпита им, с изключение на тези, които участват в производството като частни обвинители, граждански ищци и граждански ответници.

Най-напред се разпитват свидетелите, посочени от обвинението, а след това другите свидетели. Когато е необходимо, съдът може да промени този ред.

Страната, която е посочила свидетеля, задава въпросите си преди другите страни.

Разпитаните свидетели не могат да напускат съдебната зала преди приключване на съдебното следствие, освен с разрешение на съда, взето след изслушване на страните. Ако свидетелят е разпитан извън съда, свидетелят остава на разположение на съда в подходящо помещение извън съдебната зала.

След като дадат показанията си, непълнолетните свидетели се отстраняват от съдебната зала, ако съдът не постанови друго.

Показанията на свидетел, дадени по същото дело пред съдия в досъдебното производство или пред друг състав на съда, се прочитат, когато:

1. между тях и показанията, дадени на съдебното следствие, има съществено противоречие;
2. свидетелят отказва да даде показания или твърди, че не си спомня нещо;
3. свидетелят, редовно призван, не може да се яви пред съда за продължително или неопределено време и не се налага или не може да бъде разпитан по делегация;
4. свидетелят не може да бъде намерен, за да бъде призван, или е починал;
5. свидетелят не се явява и страните са съгласни с това;
6. свидетелят е малолетен и при разпита му са присъствали обвиняемият и неговият защитник;

8. Кой взема решение дали детето може или не може да бъде разпитвано за целите на наказателно производство?

Свидателят е длъжен: да се яви пред съответния орган, когато бъде призван; да изложи всичко, което знае по делото, и да отговаря на поставените му въпроси, както и да остане на разположение на органа, който го е призовал, докато това е необходимо.

Свидетел, който не може да се яви поради болест или инвалидност, може да бъде разпитан там, където се намира.

Свидетел, който не се яви на определеното място и време да даде показания, се наказва с глоба до триста лева и се довежда принудително за разпит. Ако свидетелят посочи уважителни причини за неявяването си, глобата и принудителното довеждане се отменят.

Свидетелят не е длъжен да дава показания по въпроси, отговорите на които биха уличили в извършване на престъпление него, неговите възходящи, низходящи, братя, сестри или съпруг или лице, с което той се намира във фактическо съжителство.

Свидетелят не може да бъде разпитван относно обстоятелствата, които са му били поверени като защитник или повереник.

Свидетелят има право да се консултира с адвокат, ако смята, че с отговора на поставения въпрос се засягат правата му, изброени по-горе. При направено искане разследващият орган или съдът осигуряват тази възможност.

Свидетелят има следните права: да си служи с бележки за цифри, дати и други, които се намират у него и се отнасят до неговите показания; да получи възнаграждение за загубения работен ден и да му бъдат заплатени разноските, които е направил, както и да иска отмяна на актовете, които накърняват правата и законните му интереси.

9. Има ли задължителни указания за провеждане на разпит на дете?

Не, само посоченото до тук досежно съществуващите разпоредби в отделните закони.

III. Детето, което дава показания пред съда

1. Има ли специални процедури за даване на показания пред съда от дете?

Органът, който ръководи съответната фаза на наказателното производство назначава експертиза, когато съществува съмнение относно способността на свидетеля с оглед на неговото физическо и психическо състояние правилно да възприема фактите, които имат значение за делото, и да дава достоверни показания за тях.

Вижте също раздел II, т. 1

2. Съществуват ли мерки за защита на детето, когато дава показания пред съда?

Да, съществуват.

Съгласно член 67 от Наказателно-процесуалния кодекс е възможно да се наложи забрана за доближаване до пострадалия, т. е. ако детето е пострадало от извършеното престъпление.

По предложение на прокурора със съгласие на пострадалия или по искане на пострадалия съответният първоинстанционен съд може да забрани на обвиняемия да доближава непосредствено пострадалия.

Съдът разглежда незабавно предложението или молбата в открито заседание с изслушване на прокурора, обвиняемия и пострадалия. Определението на съда е окончателно.

Забраната отпада след приключване на делото с влязла в сила присъда или когато производството бъде прекратено на друго основание.

Пострадалият по всяко време може да поиска от съда отмяна на забраната.

Когато става дума за дете, което участва в наказателно производство в качеството на свидетел, то може да се ползва от защита, уредена в чл. 123 от Наказателно-процесуалния кодекс.

Прокурорът, съдията-докладчик или съдът по искане на свидетеля или с неговото съгласие вземат мерки за неговата незабавна защита, когато са налице достатъчно основания да се предполага, че в резултат на свидетелстването е възникнала или може да възникне реална опасност за живота или здравето на свидетеля, на неговите възходящи, низходящи, братя, сестри, съпруг или лица, с които се намира в особено близки отношения.

Защитата на свидетеля е временна и се осъществява чрез:

1. осигуряване на лична физическа охрана от органите на Министерството на вътрешните работи;
2. запазване в тайна на неговата самоличност.

Лична физическа охрана може да се осигури и по отношение на възходящи, низходящи, братя, сестри, съпруг или лица, с които свидетелят се намира в особено близки отношения, с тяхно съгласие или със съгласие на законните им представители.

В акта на съответния орган за осигуряване защита на свидетеля се посочват:

1. органът, който го издава;
2. датата, часът и мястото на издаване;
3. обстоятелствата, които налагат осигуряването на защита;
4. видът на взетата мярка;
5. данните за самоличността на лицето, чиято защита се осигурява;
6. идентификационният номер, който се дава на лицето, чиято самоличност се запазва в тайна;
7. подписите на органа и на лицето.

Непосредствен достъп до защитения свидетел имат съответните органи на досъдебното производство и съдът, а защитникът и повереникът - ако свидетелят е посочен от тях.

Мерките за защита се отменят по молба на лицето, по отношение на което са взети, или при отпадане на необходимостта от прилагането им.

В срок до тридесет дни от вземането на мярка за защита на свидетел прокурорът или съдията-докладчик може да предложи включването на свидетеля или на неговите възходящи, низходящи, братя, сестри, съпруг или лица, с които се намира в особено близки отношения, в програмата за защита при условията и по реда на Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство.

Когато съществува опасност свидетелят да не може да се яви пред съда поради тежка болест, продължително отсъствие от страната или по други причини, които правят невъзможно явяването му в съдебно заседание, а също и когато е необходимо да се закрепят показания на свидетел, които са от изключително значение за разкриване на обективната истина, разпитът се извършва пред съдия от съответния първоинстанционен съд или от първоинстанционния съд, в района на който се извършва действието. В този случай делото не се предоставя на съдията.

Органът на досъдебното производство осигурява явяването на свидетеля и възможност на обвиняемия и неговия защитник, ако има такъв, да участват при провеждането на разпита.

Доколкото няма особени правила, разпитът пред съдия се провежда по правилата на съдебното следствие.

Обвиняемият или неговият защитник могат да поискат от органа на досъдебното производство разпит на свидетел по ал. 1. Отказът се отразява в протокол, подписан от съответния орган, обвиняемия и защитника.

3. Детето има ли адвокат или законен представител в съда?

Детето свидетел – правни аспекти, съгласно българското законодателство

Ако дете участва в наказателно производство в качеството на частен обвинител, частен тѐжител, граждански ищец и граждански ответник, то може да бѐде представлявано от повереник.

Когато частният обвинител, частният тѐжител, гражданският ищец или гражданският ответник представи доказателства, че не е в състояние да заплати адвокатско възнаграждение, желае да има повереник и интересите на правосѐдието изискват това, съдѐт, който разглежда делото като първа инстанция, му назначава повереник.

Когато интересите на малолетния или непълнолетния пострадал и неговия родител, настойник или попечител са противоречиви, съответният орган му назначава особен представител - адвокат.

Особен представител - адвокат, се назначава и на пострадалия, когато той е недееспособен или ограничено дееспособен и интересите му противоречат на интересите на неговия настойник или попечител.

Особеният представител участва в наказателното производство като повереник.